

KADOC

Documentatie- en onderzoekscentrum
voor religie, cultuur en samenleving
Interfacultair centrum K.U.Leuven

NIEUWSBRIEF

01|02|03|04|05|06|07|08|09|10|11|12|2004

Werkten mee aan dit nummer / Hugo Cammaer / Lieve Claes / Carine Dujardin / Godfried Kwanten / Luc Vints

Vormgeving / Alexis Vermeylen

Druk / Peeters, Herent

Verschijnt tweemaandelijks / wordt op aanvraag kosteloos toegezonden

Kantoor van afgifte / 3000 Leuven 1

Verantwoordelijke uitgever / Emiel Lamberts / Schoonzichtlaan 52 / B- 3020 Herent

KADOC / Documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving

Adres / Vlamingenstraat 39 / B - 3000 Leuven

Telefoon / 016 32 35 00

Fax / 016 32 35 01

E-mail / postmaster@kadoc.kuleuven.ac.be

Internet / <http://www.kadoc.kuleuven.ac.be>

Giften voor KADOC / kunnen worden overgemaakt op rekeningnummer 432-0000011-57 van de K.U.Leuven met vermelding 'gift KADOC TQO-MECEN1-P3610'. Vanaf 30,00€ wordt een fiscaal attest bezorgd.

Cover: tekening van Joz. de Swerts van de matigheidsvereniging Sobriëtas, jaren 1930.

- 4 “Wat zullen wij drinken?”
Erfgoed matigheidsbond Sobriëtas
- 8 Door eigen werk sterk
Een boek over de kajotters en kajotsters
- 14 (R)evoluties in de geestelijke gezondheidszorg
Het archief van psychiater Hubert Ronse de Craene

4	4	8
8	14	14

“Wat zullen wij drinken?”

Erfgoed matigheidsbond Sobriëtas

Waarom gaan vele kinderen slecht en armoedig gekleed langs de straat? Waarom groeien vele kinderen op, zoals de volksmond zegt, voor galg en rad? Het antwoord is meestal: ... omdat de vader drinkt! Dat citaat uit de Sobriëtas-kalender van 1927 illustreert de intense werking van de matigheidsbonden in Vlaanderen tijdens het interbellum. De bibliotheek van Sobriëtas Vlaanderen, die samen met het archief op KADOC werd gedeponneerd, bevat een veelheid van dergelijke oproepen, brochures en publicaties die teruggaan tot de vroege twintigste eeuw. Archief en bibliotheek laten toe om het merkwaardige fenomeen van de matigheids- en onthoudersverenigingen in de diversiteit van zijn werking en in zijn nationale en internationale context te bestuderen.

Het archief van de federatie Sobriëtas dat op KADOC wordt bewaard, is beperkt in omvang, maar bestrijkt de hele periode 1928-2003. Het bevat naast verslagen van vergaderingen en briefwisseling ook boekhoudkundige stukken betreffende nationale en internationale contacten met verenigingen en instellingen die eveneens actief zijn in de drank- en drugsbestrijding. Ook zijn er tal van dossiers van de West-Vlaamse afdeling, die teruggaan tot het interbellum, toen pater Puts, een kapucijn uit Brugge, de vereniging leidde.

De bibliotheek is een referentiebibliotheek rond het thema “verslaving”. Ze bevat een unieke collectie propagandamateriaal, zowel tekeningen en affiches als brochures en gevulgariseerde en wetenschappelijke publicaties, over verslaving aan alcohol en van meer recente vormen als drugs en kansspelen. De bibliotheek is een erfenis van priester Jozef

Hendrik Dusautoir, een van de spilfiguren van de West-Vlaamse matigheidsbond uit het interbellum. Hij is de auteur van het naslagwerk *Het boek der matigheid*, dat in 1930 door Sobriëtas West-Vlaanderen werd uitgegeven. Vele publicaties uit de collectie dragen zijn signatuur. Ten slotte valt ook het internationale karakter van de collectie op. Er bestonden goede contacten met andere spelers op het veld, wat resulteerde in een uitwisseling van informatie- en propagandamateriaal met onder meer de Duitse Kreuzbund, Sobriëtas Nederland, de Liga Catholica Internationalis Sobriëtas en het Brusselse Bureau International contre l'Alcoolisme.

Illustratie: kft van een brochure uitgegeven door Sobriëtas, 1937.

ONTHEILIGT NIET DOOR DRANKMISBRUIK DE KERST- EN NIEUWJAARDAGEN

Vrij van zegel wet van 1919.

Bisdom Brugge, Priesterbond “ Abstinencia „

Mod. Druk. D. WALLEYN Lange Rei, 51, BRUGGE

Matigheids- en onthouders- verenigingen

Sobriëtas vzw wordt in 1928 in het leven geroepen als Federatie van Rooms-Katholieke Matigheids- en Onthoudersverenigingen. Het is een vrij losse federatie van verenigingen, die op het lokale en provinciale niveau zijn ontstaan en een grote autonomie hebben. In West-Vlaanderen nemen de kapucijnen het voortouw bij de oprichting van een “Brugschen Onthoudersbond”. In Limburg groeit de matigheidsbeweging uit het Sint-Jansgenootschap, dat vanaf 1889 over een eigen tijdschrift beschikt, nl. *De Schildwacht. Katholiek weekblad, uitgegeven onder de bescherming van het Sint-Jansgenootschap* (1889-1892). In 1892 wordt de *Sint-Jansbode* (1892-1894) het orgaan van Sobriëtas Limburg. Ook Antwerpen ontplooit een intense werking onder impuls van de dominicaan Louis Van den Bogaert,

Illustratie: affiche uitgegeven door de “priesters-onthoudersbond” Abstinencia.

wat o.a. resulteert in de publicatie van de periodiek *Hooger op* (1916-[1939]).

De onthoudersbonden die in de verschillende provincies ontstaan, ontwikkelen een heel specifieke actie rond drankbestrijding, die zowel gericht is op individuen, nl. tegen de dronkzucht en de drinkgewoontes, als op de overheid, nl. in verband met de bereikbaarheid en de kostprijs van alcoholische dranken en de beteugeling van dronkenschap. Opvallend is ook dat de matigheids- en soberheidsgedachte van bij de aanvang een centraal thema is in de drankbestrijdingsbeweging, wat vanuit ethisch en religieus standpunt wordt verantwoord.

De matigheidsbeweging is geen exclusief katholieke aangelegenheid. Ook aan socialistische en liberale zijde ontstaan tal van initiatieven op het vlak van de socialisatie en de verheffing van de volksklassen. Daar klinken eveneens ethische argumenten. In de burgerlijke samenleving van de 19de eeuw wordt

afwijkend sociaal gedrag (zoals alcoholisme, maar ook landloperij, bedelarij en prostitutie) beschouwd als immoreel en vooral als een bedreiging van de traditionele waarden van de samenleving. De acties van de matigheidsbeweging kennen zowel aan socialistische en liberale als aan katholieke zijde een hoogtepunt tijdens het interbellum.

Gediversifieerde werking

In die periode valt vooral de grote diversificatie van middelen en publiek op. Aanvankelijk werkt de matigheidsbeweging vooral op een indirecte manier. Ze wil haar doelstellingen realiseren door in te werken op de overheid (bv. het alcoholverbod door de wet-Vandervelde, 1921), scholen (via de schoolbonden) of het verenigingsleven. De beweging richt zich vooral tot groepen die in de maatschappij een

zekere leidinggevende of opvoedkundige taak hebben, zoals priesters, onderwijzers of sociale werkers.

Geleidelijk aan gaat ze groepen die onmiddellijk bij het probleem betrokken zijn, directer aanspreken. Tijdens het interbellum worden er bijvoorbeeld tal van tijdschriftjes en brochures gepubliceerd die zich rechtstreeks richten tot kinderen (*Hoop der toekomst: maandbladje voor kinderen*, 1914-[1935]), studenten (*Caritas: maandblad voor de studerende jeugd*, 1924-1967), arbeiders (*Geestesarbeiders! Handenarbeiders!*, 1914), soldaten (*Kazerneleven en alcoholisme*, s.d.), huismoeders (*Recepten voor alcoholvrije dranken*, s.d.) en priesters (*Bonus Miles. Orgaan van de priesters-onthoudersbond Abstinentia*, 1932-1965).

Opvallend is ook dat de actiemiddelen toenemen. Naast de tijdschriften wordt er een veelheid van propaganda- en informatiemateriaal verspreid via gerichte campagnes die heel modern ogen. De Sobriëtas-kalenders, -alma-

Illustratie: tekening van Joz. de Swerts voor Sobriëtas, jaren 1930. De tekening werd o.m. op schoolschriften gedrukt.

nakken, -scheur- en -zakkalenders kennen een grote oplage. Kentekens en logo's, frappante en veelzeggende spreuken met tekeningen worden massaal verspreid op “beeldekens”, postkaarten, briefpapier en omslagen, school-schriftjes, vloeipapier, wandkaarten enz. In het kader van de studiedagen die de beweging organiseert, verschijnen heel wat informatieve en meer wetenschappelijk georiënteerde brochures en boeken.

Na de Tweede Wereldoorlog verbreedt de werking van Sobriëtas. Drankbestrijding wordt verruimd tot de algemene verslavingsproblematiek. De werking richt zich zowel op informatie en preventie als op vorming, bestrijding en/of genezing. De studiedagen maken plaats voor informatieve gespreksavonden of debatten, waarbij vaak getuigen aan het woord komen. Tal van enquêtes worden georganiseerd. De soberheidsgedachte blijft eveneens een aandachtspunt.

Netwerk van nationale en internationale organisaties

Na 1945 groeit er meer coördinatie en overleg met andere, verwante organisaties, zoals de Vereniging voor Alcohol- en Drugsproblemen. Sobriëtas heeft nu ook oog voor de familieleden van de verslaafden. Tal van lokale en regionale verenigingen worden in het leven geroepen. In de provincie Antwerpen groeien de AA-organisaties (Anonieme Alcoholisten) in de schoot van Sobriëtas. In andere provincies hebben ze een grotere autonomie. Al-Anon richt zich op familieleden en vrienden van alcoholisten, terwijl Alateen een vereniging is voor kinderen van alcoholisten. In 1960 wordt de AO opgericht, een vereniging van anonieme overeters. Zij is in 2004 al in meer dan 50 landen aanwezig.

Illustratie: tekening van Arno Brys op een school-schriftje.

Stand van verwerking

Het archief van Sobriëtas is ontsloten via een plaatsingslijst. Voor de raadpleging door derden is de toestemming van de bewaargever vereist. Het bibliotheekmateriaal is nog niet toegankelijk. Gezien het belang van de collectie is ervoor geopteerd om ze op een dubbele manier te ontsluiten. Enerzijds zal de titelbeschrijving van de tijdschriften en publicaties (zowel de binnenlandse als de internationale) worden opgenomen in de bibliotheekcatalogoog die raadpleegbaar is via het web. Anderzijds zal de inhoudelijke informatie, vooral over personen en organisaties die op het terrein actief waren of zijn, worden geïntegreerd in de onderzoeksdatabase ODIS, eveneens via internet raadpleegbaar. Op die manier wordt de veelheid van kleine, efemere organisaties en personen, met respect voor hun privacy, geïdentificeerd en in hun juiste context beschreven.

Carine Dujardin

Door eigen werk sterk

Een boek over de kajotters en kajotsters

Wie spreekt over de kajotters en kajotsters, denkt onmiddellijk aan de haast mythische figuur van Jozef Cardijn, stichter en proost van de KAJ-VKAJ, die met veel vuur en een Brabantse tongval de kajottersboodschap verdedigde. Het lijkt wel alsof hij de beweging was. Maar is dat wel zo? Wat is de identiteit en de eigenheid van de kajotters- en kajotstersbeweging? *Door eigen werk sterk*, de nieuwe KADOC-publicatie die op 4 december wordt voorgesteld, probeert die vraag te beantwoorden.

Het boek, uitgegeven in samenwerking met Het Kajottershuis vzw, is een late vervulling van de wens van Cardijn zelf. In 1964, drie jaar voor zijn overlijden, en in zijn testament pleitte hij voor een wetenschappelijke studie van zijn kajottersbeweging. De testamentuitvoerders namen die wens ter harte. In 1970 werd een intensief verzamel- en klasseerwerk gestart. Tegelijkertijd nam het voorbereidend onderzoek een aanvang. In de jaren 1970 en 1980 werden aan de K.U.Leuven, vooral onder impuls van prof. Lode Wils en nadien prof. Louis Vos (dep. Geschiedenis), tientallen seminarie-werken en licentiaatsverhandelingen over de KAJ-VKAJ gemaakt en werden een 180-tal interviews van oud-kajotters en -kajotsters afgenomen. In 1990 kwam een eerste synthesesetext van de hand van Chantal Janssens over de vooroorlogse periode tot stand. De volgende jaren werd het onderzoek mondigesmaat voortgezet en ten slotte schreef Leen Alaerts de uiteindelijke synthese. Die is nu gepubliceerd, met een uitgebreide bibliografie van de KAJ-VKAJ-tijdschriften en publicaties en rijk geïllustreerd met een mooie selectie uit de ruime iconografische verzameling van de kajottersbeweging.

In zes hoofdstukken hangt de auteur een intrigerend beeld op van meer dan 50 jaar kajotters- en kajotstersgeschiedenis: van de ontstaansgeschiedenis en de lancering van de beweging in de jaren 1920 en het zoeken naar een eigen profiel in de jaren 1930 over haar specifieke rol tijdens de Tweede Wereldoorlog naar de topjaren in de jaren 1950 en de verschuivingen in de *golden sixties*. Het boek wil geen "dorre" organisatiegeschiedenis zijn, maar integendeel blootleggen wat de vele kajotters en kajotsters heeft bezielend en waarom de uitspraak "eens kajotter, altijd kajotter" meer was dan een hol gezegde. In een sterk uitgewerkt besluit schetst de auteur een scherp portret van vier generaties kajotters en kajotsters die werden geconfronteerd met vier spanningslijnen.

Vier generaties

De eerste generatie, die de voedingsbodem legde voor de KAJ-VKAJ, bestond niet uit jonge arbeiders en arbeidsters. De initiatiefnemers waren geestelijken of leken, meestal afkomstig uit de middenklasse, die vanuit hun religieuze bekommerning om het geestelijke heil van de werkende stand naar nieuwe organisatievormen zochten en de weg baanden voor de christelijke arbeidersbeweging. Zij werden bovendien geconfronteerd met de opmars van de Katholieke Actie. De beweging eigende zich daarom van meet af aan een dubbele finaliteit toe. Enerzijds streed zij als Katholieke-Actieorganisatie voor het volledige herstel van het katholieke geloof. Anderzijds werd ze als christelijke arbeidersorganisatie gedragen door mensen die werkten aan de

Illustratie: deze affiche werd onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog verspreid door de KAJ-VKAJ en weerspiegelt goed de visie van de beweging op de arbeiders.

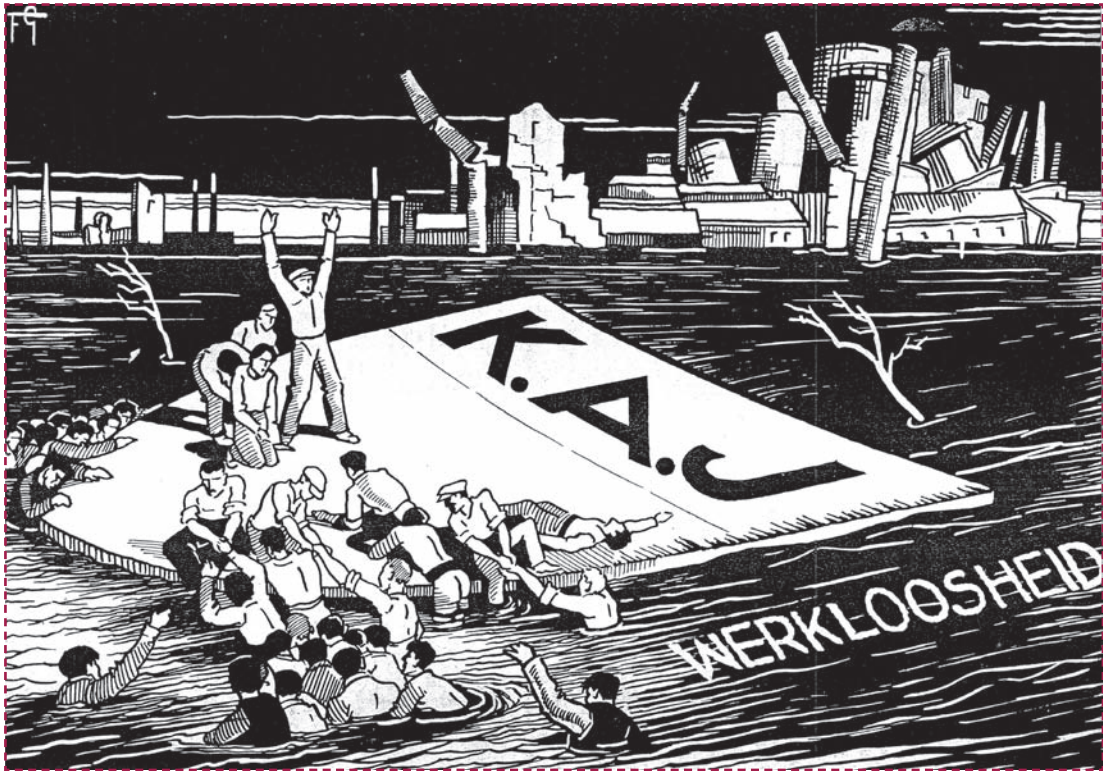

algemene verheffing van de arbeidersstand. De doelstellingen van de Katholieke Actie en de christelijke arbeidersbeweging lagen ver uit elkaar en dus was de erkenning van een "kruispuntorganisatie" als de kajottersbeweging, niet vanzelfsprekend. Daartoe introduceerde haar grondlegger en proost Jozef Cardijn de "gespecialiseerde" Katholieke Actie. De eerste generatie had dus een tweeledig ideaal voor ogen, dat zowel restauratieve als emancipatorische elementen omvatte. Die dubbele gerichtheid hield een aantrekkelijk activiteitenpatroon in met actie naar buiten en vorming naar binnen. De meest vernieuwende bijdrage van de kajottersbeweging was haar actieve en inductieve vormingsmethode. Qua concept was die niet nieuw, maar met de triade "zien, oordelen, handelen" werd ze wel toepasselijk gemaakt op jongeren uit het arbeidersmilieu.

De KAJ-VKAJ-methode leidde een nieuwe generatie op die in de jaren 1930 de werking

op zich nam. Die jongens en meisjes waren in tegenstelling tot hun voorgangers afkomstig uit het arbeidersmilieu en hadden zich onderscheiden door hun opofferingsgezindheid, overtuiging en engagement. Ze werden in de jaren 1930 geconfronteerd met een sociaal-economische malaise en hun wereldbeeld werd getekend door de botsing van de ideologieën. In die context kreeg het collectieve binnen de kajottersbeweging de bovenhand op het persoonlijke. De kajotterswerking concentreerde zich op de "verovering van alle levensmiddelen", een methodische vernieuwing waarmee de tweede generatie in de jaren 1930 toonaangevend was. Tegelijk legde de nieuwe generatie inhoudelijk andere accenten. Het religieuze ging doorwegen in de "algehele verheffing". Na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog putte deze generatie kracht uit haar verankering in het geloof. De confrontatie met de bezetter werd scher-

Illustratie: het eerste KAJ-congres in 1926 in Gent.

per naarmate hij maatregelen nam die indruisten tegen de kajottersideologie. De kajotters en kajotsters evolueerden naar een “moreel weerstandsfront”.

De KAJ-VKAJ kwam zowel moreel als numeriek versterkt uit de oorlog, maar na de bevrijding dienden zich met de opkomst van de sociale welvaartsstaat nieuwe uitdagingen aan. De oriëntering van de derde generatie impliceerde daarom opnieuw een verschuiving in het sociaal-religieuze evenwicht. Het Katholieke-Actiediscours werd verruild voor een pleidooi voor menselijke waardigheid. Bovendien speelde de beweging in op het nieuwe en uitgebreide ontspanningsaanbod, gebaseerd op sport, spel en avontuur. Het sociale en het religieuze luik van de kajottersvorming

lagen steeds minder in elkaars verlengde. De KAJ-VKAJ-werking in haar geheel evolueerde naar een meersporenbeleid. Haar internationale aanpak met lekenmissionarissen, de sociale acties die haar dichterbij de christelijke arbeidersbeweging brachten - vele kajotters en kajotsters groeiden door naar ACW, ACV, KWB of KAV -, de familiale vorming, die zich vertaalde in verloofden-cursussen en tijdschriften, de ontspanningswerking en de religieuze verdieping groeiden uit tot autonome diensten, gedragen door eigen dienstoversten. De derde kajottersgeneratie werd getekend door een grotere heterogeniteit en een sterkere benadrukking van de eigen persoonlijkheid. Collectief vertoon bleef een typisch KAJ-VKAJ-stijlmiddel, maar stond niet langer centraal.

Ondertussen trad een vierde generatie aan die werd geconfronteerd met tijdsomstandigheden die het oorspronkelijke kajottersideaal tegenspraken. Bovendien hadden de kajotters en kajotsters op het einde van de jaren 1950

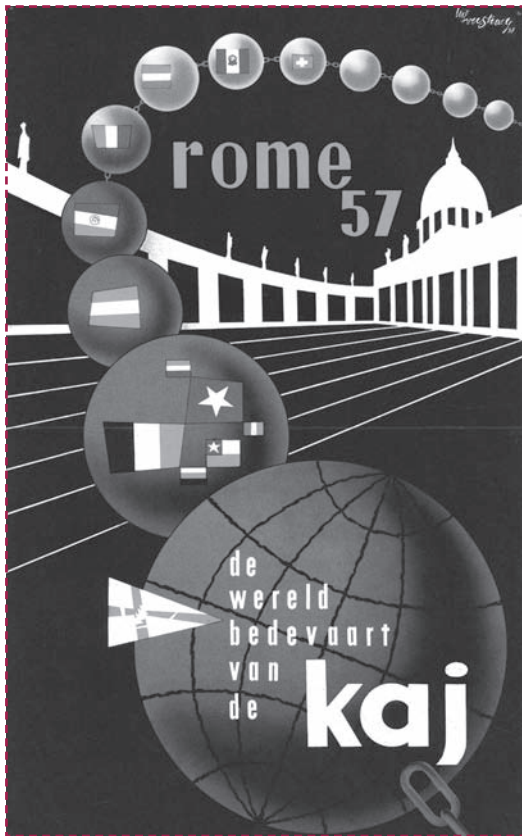
Illustratie: de KAJ als “reddingsvlot” voor de jonge werklozen tijdens de economische crisis in het begin van de jaren 1930. Tekening van François Gianolla in KAJ, juni 1933.

een ander profiel dan hun voorgang(st)ers. Terwijl de KAJ-VKAJ zich oorspronkelijk zoveel mogelijk richtte op de jeugd uit industriële regio's, verschoof het zwaartepunt van haar werking in de naoorlogse periode naar de randgemeenten, verstedelijkte dorpen en kleine steden. De grootstedelijke jeugd liet zich niet langer inschakelen in een organisatie-netwerk en koos voor een meer commerciële jeugdcultuur. Tegelijk werd het draagvlak van de KAJ-VKAJ ondergraven. Ze was groot geworden dankzij haar arbeidersretoriek en standsfierheid, maar nu maakten de grotere naoorlogse sociale mobiliteit en de toenemende scholarisatie brandhout van de afgelijnde sociale klassen. De vierde generatie anticipeerde zoals haar voorgangers op de veranderende samenleving, maar verloor daarbij haar vernieuwingskracht. Terwijl de KAJ-VKAJ in het interbellum de tijdgeest mee had vormgege-

ven, stonden de propagandisten in de jaren 1960 voor de keuze zich te conformeren aan de om vrijheid schreeuwende jongerenmentaliteit of zich ertegen te verzetten. Hun keuze was dubbelzinnig. Terwijl de kajotters en kajotsters enerzijds volop de kaart trokken van ontwikkelingssamenwerking (met hun *extension workers*), gelijke ontplooiingskansen, sociale rechtvaardigheid en levenslange bijscholing, verdedigden ze anderzijds de traditionele gezinsmoraal, een genormeerde ontspanning en een moreel verantwoorde werksfeer. Dat meersporenbeleid, aangewakkerd door de tegenstelling tussen retoriek en boodschap, zorgde voor spanningen die de structurele implosie van de beweging na 1965 inluidden.

Illustratie: ontspanningsmoment op een VKAJ-studie-week in Eeklo in 1952.

Vier spanningslijnen

De vier kajotters- en kajotstersgeneraties werden geconfronteerd met vier spanningslijnen. Ten eerste balanceerde de KAJ-VKAJ ideologisch tussen een progressief-emancipatorisch denkkader en een behoudsgezind-restauratieve stroming. Het oorspronkelijke evenwicht daartussen werd in de jaren 1930 verbroken in het voordeel van de restauratieve tendens, terwijl na de oorlog het emancipatorische discours weer het overwicht kreeg. Tegelijkertijd nam de innovatiekracht van de kajotterswerking af. Oorspronkelijk manifesteerde de KAJ-VKAJ zich met een uiterst vernieuwende jeugdbewegingsmethode, die in de jaren 1930 zelfs toonaangevend was.

Illustratie: affiche van Luc Verstraete voor de KAJ-Romebedevaart in 1957.

Na de oorlog stemde zij haar werking meer en meer af op de tijdsomstandigheden, tot ze in de jaren 1960 niet langer kon instemmen met de maatschappelijke verschuivingen. Het derde spanningsveld, dat tussen haar sociale en religieuze doelstellingen, evolueerde op een gelijkaardige manier. Aanvankelijk vormden die een geheel, waarna het sociale aspect ondergeschikt werd aan het godsdienstige. Na de oorlog kwam de sociale werking terug op de voorgrond en stonden beide doeleinden los van elkaar, tot ze uiteindelijk in de jaren 1960 niet langer met elkaar te rijmen vielen. Ten vierde verschoof de nadruk die de beweging legde op de groep aan de ene kant en de persoon aan de andere kant. In het interbellum profileerde de KAJ-VKAJ zich met haar arbeidersretoriek, groepswerking en massavertoon vooral als een collectief geheel, terwijl na de oorlog de menselijke persoon en waardigheid centraal kwamen te staan. Kortom, de kajottersgeschiedenis kan worden beschouwd als een verhaal van vier generaties die balanceerden tussen vier spanningsvelden.

Luc Vints

Boek en tentoonstelling

De publicatie, in zwart-wit met een steunkleur, telt 588 bladzijden met meer dan 320 illustraties. Ze kost 45 euro (excl. verzendingskosten) en kan via bijgevoegde folder bij KADOC worden besteld.

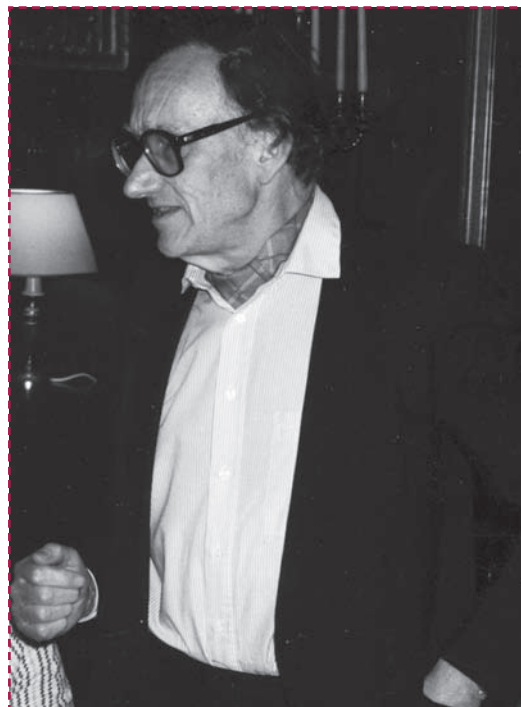
Naar aanleiding van de publicatie loopt op KADOC van 6 december 2004 tot 22 januari 2005 een tentoonstelling over de kajotters en kajotters. Originele foto's en affiches wisselen af met unieke filmbeelden en de talrijke uitgaven van de KAJ-VKAJ. De tentoonstelling is gratis toegankelijk van maandag tot vrijdag van 9 tot 17 uur en op zaterdag van 9 tot 12.30 uur. **Ze is gesloten van vrijdag 24 december 2004 tot en met 1 januari 2005.**

(R)evoluties in de geestelijke gezondheidszorg

Het archief van psychiater Hubert Ronse de Craene

De afgelopen veertig jaar deden er zich in de geestelijke gezondheidszorg in ons land cruciale ontwikkelingen voor. De sector onderging ingrijpende methodische en organisatorische hervormingen en werd onder meer geconfronteerd met de kritische geest van "mei '68". De inzichten van deskundigen wijzigden grondig, de maatschappelijke verwachtingen evenzeer. Nieuwe therapeutische mogelijkheden dienden zich aan. De confessionele binding van de instellingen voor gezondheidszorg was niet langer vanzelfsprekend. Communautaire hervormingen hadden eveneens een weerslag op de sector. De Brugse psychiater Hubert Ronse de Craene was een bevoorrecht getuige en actief medespeler in die evolutie. Zijn persoonlijke archief, dat op KADOC wordt bewaard en ontsloten, biedt de onderzoeker een indringend en genuanceerd beeld van de geestelijke gezondheidszorg in de afgelopen decennia.

Hubert Ronse de Craene, geboren in Ieper op 12 november 1928, studeerde geneeskunde in Leuven. Hij specialiseerde zich in de anatomo-pathologie en de neurologie in Leuven en Amsterdam. Nog maar pas als geneesheer aangesteld in de Psychiatrische Kliniek Onze-Lieve-Vrouw in Brugge, volgde hij er in 1961 de overleden hoofdgeneesheer Albert Dehaene op. Zoals zijn voorganger ijverde hij voor een open en sociale psychiatrie. Hij bouwde het "gesloten gesticht van eindeloos verzorgen" om tot een "open therapeutische gemeenschap". Hij startte eveneens

het Psychotherapeutisch Centrum Rustenburg, in zijn domein een gespecialiseerde en innoverende instelling. Ook in de extramurale gezondheidszorg ontplooiëde hij initiatieven.

De rechten van de patiënt en zijn familie

Buiten de Brugse kliniek verrichtte Ronse studiewerk over de evolutie van de sociale psychiatrie en de fundamentele rechten van de psychiatrische patiënt. Op congressen en studiedagen lichtte hij zijn historisch onderbouwde visie op de evolutie van de sociale

psychiatrie uitvoerig toe. Hij kantte zich tegen willekeurige vrijheidsberoving en verdedigde de rechten van de patiënt op een sociaal leven (beschermd wonen en werken), op een respectvolle behandeling, op inspraak (o.a. via Similes, de vereniging van familieleden van psychiatrische patiënten) en op een eerlijke wetgeving en een praktische regeling inzake het beheer van hun goederen.

Als stichter, beheerder en voorzitter van tientallen verenigingen en commissies was Ronse een raadgevende, leidende en vernieuwende figuur in de geestelijke gezondheidszorg. Rode draad vormden zijn inspanningen om de poorten van de psychiatrische instellingen open te gooien en de betutteling van de geesteszieken tegen te gaan. Dat gebeurde o.a. in de extramurale therapievormen met opvang van de patiënt in de gemeenschap. Daarin pasten initiatieven als de geïntegreerde Centra voor Geestelijke Gezondheid met specifieke consultatiebureaus, Tele-Onthaal, Beschutte Werkplaatsen en Beschermd Wonen. Omgekeerd werden ook betrokkenen van buiten de kliniek naar binnen gehaald. Familieleden, vrienden van patiënten en vrijwilligers kwamen meehelpen in de instelling en kregen er inspraak via Similes.

Naar een open en geïntegreerde geestelijke gezondheidszorg

Ronse kwam in contact met tal van verenigingen (raadpleeg daarvoor <www.odis.be>). Van grote invloed op zijn kijk op de psychiatrie was zijn inzet in de Julie Renson Stichting, van oorsprong Franstalig en actief op het vlak van wetenschappelijk onderzoek, sociale initiatieven en hulp aan patiënten en hun familie. Hij was ook betrokken bij de invloedrijke Nationale Belgische Bond voor Geesteshygiëne. Die Bond was de eerste die overal ten lande dispensaria voor geesteshygiëne oprichtte of ondersteunde en zo een begin maakte van een meer open psychiatrie.

Ten slotte was Ronse bedrijvig in de Belgische Nationale Bond tegen Epilepsie.

In 1977 werd Ronse beheerder van de Nationale Koningin Fabiola Stichting voor de Geestelijke Gezondheidszorg. Later werd hij ondervoorzitter en voorzitter van dat in 1967 gestichte onafhankelijke overlegorgaan dat tot doel had de werking van de verschillende organisaties actief in de geestelijke gezondheidszorg te groeperen. Het wilde ook de publieke opinie sensibiliseren, de beleidsverantwoordelijken interpellieren en algemene richtlijnen vastleggen op het vlak van de geestelijke gezondheid.

Op Vlaams niveau speelde Ronse lange tijd een grote rol in de Vlaamse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg, de Federatie van Vlaamse Simileskringen en de Federatie Beschut Wonen. In West-Vlaanderen werd hij lid van de invloedrijke Provinciale Commissie voor Volksgezondheid en van de Vereniging voor Geesteshygiëne, de voorloper van het Overlegplatform Geestelijke Gezondheidszorg West-Vlaanderen (1992). In de schoot van die West-Vlaamse vereniging was al in 1956 het Dispensarium voor Geesteshygiëne ontstaan, waarvan Ronse ook geneesheer-directeur was. Vanuit het Dispensarium zocht hij contact met het lokale Consultatiebureau voor Drankzuchtigen. Hij was in 1968 stichter en eerste voorzitter van een Simileskring die samen met de groep in Bierbeek aan de basis lag van de Federatie van Vlaamse Simileskringen. Ook van Tele-Onthaal West-Vlaanderen ondertekende Ronse mee de stichtingsakte (1975). Hij had er aandacht voor de vorming van het personeel en de ondersteuning van de vrijwilligers.

In 1969 zette het Brugse Dispensarium een eerste belangrijke stap in de richting van een geïntegreerde regionale aanpak van de geestelijke gezondheidszorg door het creëren van samenwerking tussen meerdere organisaties en diensten op het terrein. Toen er door het

Koninklijk Besluit van 1975 financiering werd voorzien voor centra voor geestelijke gezondheidszorg, werd in Brugge met medewerking van Ronse het bestaande samenwerkingsverband rond het Dispensarium uitgebouwd tot een echt Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGGZ). De vzw Sociaal Pedagogisch en Psychologisch Studie bureau (SPS) had daarin een zeer belangrijke invloed. Gestructureerde contacten werden opgezet met andere organisaties zoals Tele-Onthaal, Beschermd Wonen en Beschutte Werkplaatsen. In 1999 ging het SPS een fusie aan met twee andere centra voor geestelijke gezondheidszorg. Met het CGG-FREE in Brugge en het katholieke CGG van Oostende werd het CGG Noord-West-Vlaanderen gevormd.

Illustratie: monument van de psychiatrische kliniek Onze-Lieve-Vrouw in Brugge. De opengebroken muur en de poort staan voor de open psychiatrie.

Vermeldenswaard is Ronses voorzitterschap van de Belgische afdeling van de Engelse Sue Ryder Foundation. Die stichting was na 1945 opgericht om personen in psychische nood op te vangen. Aanvankelijk ging het vooral om joden, gedemobiliseerde soldaten en gevangenen uit de concentratiekampen. Later werd het doelpubliek verbreed. In België opende de Stichting eerst een huis voor beschut wonen in Brugge, later ook in Antwerpen en Keerbergen. In het Brugse werden in 1991 de diverse initiatieven gebundeld in de vzw Beschut Wonen. Ronse bleef voorzitter van die vereniging, ook na zijn pensionering (1994) als hoofdgeneesheer van de Onze-Lieve-Vrouw-Kliniek.

Een modelarchief

Zelf een meer dan verdienstelijk genealoog en historicus van de psychiatrie en de familie- en streekgeschiedenis, onderkende Ronse het belang van een goed beheerd persoonlijk archief en wierp hij zich op als een voorbeeldig archiefvormer. Zijn persoonlijke dossiers zijn divers, volledig en goed geordend. Briefwisseling, verslagen, studienota's en unieke documentatie betreffen nagenoeg alle aspecten van zijn goed gevulde loopbaan. Zowel voor zeer concrete en afgebakende historische studies (bv. de geschiedenis van een instelling of een vzw) als voor de uittekening van fundamentele visies, aanpak en evolutie in de betrokken sector bieden de bundels rijke onderzoeksmogelijkheden. Een door KADOC opgestelde gestructureerde overzichtslijst maakt het archief vlot toegankelijk voor de onderzoeker. Die moet vooraf wel de toestemming hebben van de bewaargever. Niet alle dossiers zijn trouwens al opengesteld: recente en/of vertrouwelijke bundels blijven uit respect voor de privacy nog een tijdlang gesloten.

Hugo Cammaer en Godfried Kwanten